

Rondom het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945

Karakteristiek van de wandeling: door het open heuvellandschap aan weerszijden van de Zevenheuvelenweg. Halverwege kunt u een bezoek brengen aan de Canadese Erebegraafplaats. Af en toe zit er een steil stukje in de route. Bij nat weer kunnen paden glad zijn.

Startpunt: Nationaal Bevrijdingsmuseum 1940-1945

(zie informatie elders in dit boekje)

Lengte: 6 kilometer

Tijdsduur: 1,5 uur

Horeca: in het museum (alleen toegankelijk voor bezoekers), Rotisserie Het Golvend Land (tel. 024 - 3976644) tussen punt 4 en 5 en Café De Oude Molen (tel. 024 - 3971478) aan het eind van de route

Routebeschrijving (zie ook het kaartje achterin)

1. Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945

De vorm van de witte koepel van het museum is afgeleid van de vorm van een parachute, als symbool van de bevrijders die op 17 september 1944 uit de hemel vielen. Het museum staat aan het begin van de Wylerbaan, een locatie die een belangrijke rol speelde tijdens operatie Market Garden in september 1944 en later tijdens operatie Veritable in februari 1945. Sinds 1987 is op deze historische plaats het Bevrijdingsmuseum gevestigd. De bezoeker krijgt de ontwikkelingen te zien rond de opkomst van het fascisme, oorlog, bevrijding en wederopbouw. Daarnaast zijn er wisselende thematische tentoonstellingen.

Het kan zijn dat u gedurende deze wandeling, vooral in het bos, oud roest aantreft. Tien tegen één dat het jerrycans zijn of munitiekistjes, mortierhouders en dergelijke die hier in de oorlog zijn achtergelaten. De Groesbeekse bossen zaten voor de geallieerde aanval van 8 februari 1945 bomvol militairen. Hoeveel het er waren is onbekend, maar een aanzienlijk deel van de bijna 500.000 in het Rijk van Nijmegen bijeengebrachte mannen is kort voor de aanval in Groesbeek en omgeving

gelegerd geweest. Ongetwijfeld zijn er nooit meer mensen op het grondgebied van de gemeente verenigd geweest dan toen – geen Nederlanders, maar Britten en Canadezen. Om de opmars succesvol te kunnen laten verlopen, was Kleef de avond tevoren zwaar gebombardeerd waarbij honderden burgers om het leven kwamen. Het bombardement was zo zwaar dat het vanuit Groesbeek leek of 's nachts de zon op kwam. Daarna beschoten 1.100 kanonnen de Duitse stellingen in het Reichswald. Via de Wylerbaan trokken troepen richting Duitsland. De Duitsers hadden nog een verrassing in petto: bij Kranenburg hadden zij het land onder laten lopen, waardoor de laag gelegen linker Rijnsoever en de Ooijpolder blank stonden. Het rivierwater verhinderde de doorgang van zwaar materieel. Dat moest toen via Breedeweg en het Reichswald verder Duitsland in om bij Xanten en Wesel de Rijn over te kunnen steken. Dat lukte op 23 en 24 maart.

Dat de bevrijding van het dorp met zoveel geweld gepaard zou gaan, had niemand kunnen bevroeden. Het dagelijks leven onder de bezetting kende geen gewelddadige oorlogshandelingen, maar was onvrij en ongemakkelijk door onder meer de rantsoenering van levensmiddelen, de beperkingen in de bewegingsvrijheid, de verplichte 'Arbeitsdienst' (lokale werkverschaffing) en later de 'Arbeitseinsatz' (verplicht werken in Duitsland). Dat dit zou eindigen met een massale luchtlanding, evacuatie, vijf maanden frontgebied, een ongekend offensief, vele gesneuvelde militairen en negen van de tien huizen verwoest of zwaar beschadigd ...

- vanaf de parkeerplaats rechtsaf op fietspad langs weg

2. Een gedenkpark vol esdoorns

Net voorbij het museumgebouw, op terrein van het museum, is in 1998 het Gedenkpark Canada-Nederland aangelegd. Vanuit het parkje is het gebied te overzien waarheen de Canadese (en Britse) troepen op 8 februari 1945 optrokken om Nederland te bevrijden. De boomsoort die hier is geplant is de 'maple tree' (esdoorn), de nationale boom van Canada. Het blad ervan, de 'maple leaf', prijkt op de Canadese vlag.

- eerste weg linksaf Kamp
- voorbij huisnummer 17 rechtsaf op onverhard pad (rood-witte markering) Schoekseweg

3. Een brug te ver

Het gebied vóór u was een van de plaatsen waar op 17 september 1944 Amerikaanse parachutisten landden. Dit gebeurde in het kader van de geallieerde operatie Market Garden die als doel had een bruggehoofd te slaan over Waal en Rijn. Via een snelle opmars uit het zuiden zou het front hierheen verlegd kunnen worden, om dan oostwaarts Duitsland in te kunnen trekken. Behalve bij Groesbeek werden er ook 'paratroopers' gedropt bij Overasselt en Grave (Maasbruggen), bij Son/Veghel (bruggen Wilhelminakanaal en Zuidwillemsvaart) en bij Renkum/Oosterbeek (Rijnbrug Arnhem). De parachutisten die in Groesbeek landden, moesten op twee landingszones terecht komen: vanaf het Bevrijdingsmuseum gezien verder naar het oosten langs de Wylerbaan (rond het gehucht De Klös) en aan de andere zijde van het dorp Groesbeek (in het akkerbouwgebied van Klein Amerika). Een klein deel van troepen die in de laatste zone terecht moesten komen, landden in het terrein vóór u. Het totaal aantal paratroopers in Groesbeek was ongeveer 7.200. Materieel, vooral jeeps en lichte kanonnen, werd aangevoerd

in zweefvliegtuigen, 'gliders', die vanaf Engeland getrokken waren. Boven Groesbeek koppelde de bemanning van het trekkende vliegtuig hun glider los.

Door de film 'Een brug te ver' is het verloop van deze actie algemeen bekend: de opmars vanuit het zuiden verliep te traag en bij Arnhem bleek grote tegenstand van de Duitse troepen waardoor de door parachutisten veroverde brug niet te houden was. Uiteindelijk versterkte het front en moesten West- en Noord-Nederland de hongerwinter nog door. In Groesbeek werd na de luchtlanding hevig gevochten waarbij De Horst in het oostelijk deel van de gemeente en Breedeweg in het zuiden Duits bleven. De burgerbevolking werd zowel aan de geallieerde als aan de Duitse zijde van het front geëvacueerd, respectievelijk naar onder meer Brabant en België en via Duitsland naar Noord- en Oost-Nederland. De boerderijen die hier in het land liggen, zijn alle in de herfst en winter die volgden op de luchtlanding, volledig kapotgeschoten.

- volg de rood-witte gemarkeerde route tot de asfaltweg, daar linksaf
- op kruising bij voorrangsweg rechtsaf op fietspad, na 150 m ligt rechts de ingang van de Canadese Erebegraafplaats

4. Canadese Erebegraafplaats

De Canadese Erebegraafplaats is de grootste begraafplaats van het Britse Gemene Best in ons land. Er liggen 2.617 gesneuvelde militairen begraven, voor het overgrote deel Canadezen. Velen zijn niet hier gesneuveld, maar in Brabant of in Duitsland. De Amerikanen die hier in het laatste oorlogsjaar zijn omgekomen, zijn overgebracht naar Margraten of naar hun vaderland. De Britse doden liggen op een erebegraafplaats in het Reichswald niet ver van Kleef (D) en een klein aantal in Mook, Molenhoek en Jonkerbosch (Nijmegen). Op de oorlogsbegraafplaats bij Donsbrüggen, in de buurt van Kleef, zijn gesneuvelde Duitsers begraven.

Bij de aanleg van de begraafplaats in 1948 is het reliëf aangepast: de top van de berg is afgegraven en vlak gemaakt. De grond die daarbij vrijkwam is gebruikt om het dal 'Diepe Hel' ten noorden van de begraafplaats op te hogen. Om de vruchtbaarheid en het vochthoudend vermogen van de grond te vergroten, is het schrale grindhoudende zand van de top vermengd met rivierklei uit het Rijndal.

Het mooiste uitzicht vanaf de begraafplaats heeft u in de verre linkerhoek en bij het grote witte kruis. Een schets van de oorlogshandelingen in het Rijk van Nijmegen vindt u op een plaquette in het rechtergebouwtje niet ver van de ingang.

- vervolg de route over het fietspad langs de asfaltweg, na 250 m linksaf op onverhard pad Bovvehel
- bij bosrand linksaf op bospaadje
- bij asfaltweg rechtsaf, daarna eerste (onverharde) weg linksaf Postweg
- tussen golfterrein door, langs café-restaurant van de golfbaan
- aan einde bij viersprong linksaf Siep

5. Het dal van de Siep

De naam Siep betekent: plaats waar water uit de bodem sijpelt. Dat gebeurde vroeger in het bosje achter het gebouw van de golfbaan. Het was geen natuurlijke bron, maar een plek in het dal waar het grondwater dicht onder de grond zat en door uitgraven aan het oppervlak kon komen. Het water zal wel vooral voor het drinken van vee zijn gebruikt.

Het dal is in doorsnede asymmetrisch: de noordkant is steiler dan de zuidkant. Na de voorlaatste ijstijd had smeltwater een symmetrisch dal uitgesleten. Maar in de laatste ijstijd, met permanente vorst in de bodem, werd de naar het zuiden gerichte noordwand door de zon beschenen, waarbij af en toe de ontdooide bovenste laag over de bevroren onderlaag naar beneden gleed. Zo ontstond aan die zijde een steile helling. De overzijde, waar de zon niet op kon schijnen, bleef bevroren in oude staat.

- meteen na het laatste huis (nr. 20) rechtsaf op onverhard paadje, door klaphek, langs informatiebord naar uitkijkpunt

6. Galgenberg: zicht op Duitsland

Vanaf het uitkijkpunt heeft u bij helder weer een goed zicht op het oosten, met juist over de rijksgrens de kerktoren van Kranenburg en de donkere rand van het Reichswald.

Deze 'Galgenhei' lag vroeger aan de rand van de Heerlijkheid Groesbeek langs een doorgaande weg, als een waarschuwing aan voorbijgangers om de regels niet te overtreden. Het heideterrein was toen veel groter en de galg stond in werkelijkheid niet hier, maar een paar honderd meter naar het zuiden, binnen de huidige bebouwde kom van het dorp.

Groesbeek heeft altijd sterke banden met het land over de grens gehad. De gehuchten aan weerszijden van de grens vormden feitelijk één gemeenschap waar men hetzelfde dialect sprak, waar de boeren uit Wyler (D) akkers in het Lage Wald (NL) hadden en de boeren uit het Lage Wald grasland in het Wylerse Laag, waar de mannen lid waren van dezelfde schutterij en waar de kinderen naar dezelfde Duitse school gingen. Toen onder Hitlers bewind in de jaren dertig de grens dicht ging, werden de banden noodgedwongen minder sterk. Zo moesten de kinderen van het Lage Wald, die altijd in Wyler op school hadden gezeten, ineens naar Groesbeek op school. Dat viel voor hen niet mee, alleen al omdat ze slechts Groesbeeks en Duits kenden en nu ineens Algemeen Beschaafd Nederlands moesten leren spreken.

- door tweede klaphek, naar drukke weg, daar linksaf op fietspad
- op splitsing bij Café De Oude Molen linksaf Wylerbaan naar startpunt.